



INESJOURNAL

ULUSLARARASI EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ
THE JOURNAL OF INTERNATIONAL EDUCATION SCIENCE

Yıl: 2, Sayı: 5, Aralık 2015, s. 324-338

Emrah BOYLU¹, Umut BAŞAR²

YURT DIŞINDA TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖĞRENEN TÜRK DİLLİLERİN YAZILI ANLATIM HATALARI: İRAN ÖRNEĞİ³

Özet

Uzunca bir tarihi geçmişe sahip olan Türkçe, günümüzde dünyanın muhtelif bölgelerinde iki yüz milyondan fazla kişi tarafından konuşulan ve kendisinden otuza yakın lehçe ve olanlarca ağız çıkarmış bir dildir. Batı Türkçesinin Anadolu'da 20. yüzyılın ilk yıllarından başlayarak günümüze kadar devam eden bölümüne Türkiye Türkçesi denilmektedir. Bugün, Türkiye Türkçesi hem ana dili olarak hem de yabancı dil olarak Türkiye'de ve Türkiye dışında öğretilmektedir. Türk dilliler ise yabancı dil olarak Türkçe öğrenen önemli bir kitleyi oluşturmakta ve Türk dünyasının hemen hemen her bölgesinde yabancı dil olarak Türkçe öğrenilmektedir. Türkçenin yabancı dil olarak ilgi gördüğü ülkelerden biri de İran'dır. İran'da yaşayan Azerbaycan Türkleri çok çeşitli gerekçelerle Türkiye Türkçesi öğrenmektedir. Türkiye Türkçesi öğrenen İran Türkleri öğretim sırasında çeşitli zorluklarla karşılaşmakta ve sadece Türk soylu kitleye özgü bazı hatalar yapmaktadır. Söz konusu hataların temelinde Azerbaycan Türkçesindeki dil bilgisi yapılarının Türkiye Türkçesine aktarılması ve kısmen de Farsçadan yapılan aktarmalar yatmaktadır. Bu çalışmada, temel ve orta seviyede yabancı dil olarak Türkiye Türkçesi öğrenen İranlı Türk dillilerin en çok yaptıkları yazılı anlatım hataları, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi yöntemi ile incelenmiş ve başlıklar halinde sıralanmıştır. Ayrıca söz konusu yazılı anlatım hatalarını ortaya çıkaran sebepler açıklanmaya çalışılmış ve araştırmanın son bölümünde, Türk dilli hedef kitlenin yaptığı yazılı anlatım hatalarını en aza indirmek için yapılabilecek öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk dilliler, İran, yazılı anlatım, hata analizi, Türkçe öğretimi

1 Öğr. Gör., İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkçe Öğretmenliği, emrahboyu@aydin.edu.tr

2 Okt., Yunus Emre Enstitüsü Tahran Türk Kültür Merkezi, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, umutbasar_35@hotmail.com

3 Bu makale 8-10 Ekim 2015 tarihlerinde Yunus Emre Enstitüsü, TDK ve Atatürk Üniversitesi işbirliği ile düzenlenen "Uluslararası Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Sempozyumunda" sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

WRITTEN EXPRESSION MISTAKES OF TURKIC PEOPLE LEARNING TURKISH OUTSIDE OF TURKEY: ON THE EXAMPLE OF IRAN

Abstract

Turkish is a language with a long history which is spoken in many places of the world by over two hundred million people and has approximately thirty dialects and several accents. The Western Turkish branch which starts in early 20th century and lasts to date is called Turkey Turkish. Today Turkish is taught both as a native language and as a foreign language in Turkey and outside of Turkey as well. Turkic peoples are the prominent part of Turkish learners and Turkish is being studied in almost all regions of the Turkic world. And Iran is one of the regions that Turkish is taught as a foreign language. Azeri people who live in Iran have various motivations to study Turkish. Iranian Turks encounter some problems while studying Turkish and make certain mistakes typical to the Turkic peoples. These mistakes are usually based on translations from Azerbaijani to Turkish and also translations from Persian to a certain degree. In this study, common written mistakes made by Iranian Turkic people were analyzed with content analysis method, a type of qualitative research method, and also listed by titles. Furthermore, the reasons of the common written mistakes were attempted to be explained and possible solutions were suggested to reduce such written mistakes of the Turkic-speaker target group.

Keywords: Turkic people, Iran, written expression, fault analysis, Turkish teaching

GİRİŞ

Günümüzde, genelde dil öğretimi özelde ise Türkçenin öğretimi “ana dili” ve “yabancı dil” öğretimi şeklinde sınıflandırılmış olup Türkiye’de birçok kurum eliyle gerek ana dili öğretimi ve gerekse yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılmaktadır. 50-60 yılı geçen bir tecrübe ışığında, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin de zaman içerisinde çeşitli alt disiplinlere ayrıldığı ve “Türk dillilere” diğer bir tabirle, “Türk soylulara” Türkçe öğretiminin bir alt disiplin olarak ele alınmaya başlandığı görülmektedir.

Türkçe öğretiminde hedef kitlenin Türkiye Türkleri, Türk soylular, yabancılar ve iki dilliler olmak üzere dört gruba ayrıldığı bilinmektedir. “Türkiye Türkleri; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup Türk eğitim kurumlarında öğrenim gören hedef kitledir. İki dilliler; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ve ana dili Türkçe olduğu hâlde başka bir toplumda yaşayan, Türkiye’ye dönmüş olsa bile daha önce içinde yaşadığı toplumun izlerini taşıyan, o toplumun dil ve kültürü ile Türk dili ve kültürü arasında bocalayan, yerine göre iki dili de kullanmak zorunda kalan fertlerin oluşturduğu gruptur. ‘Yabancılar’ ile Türk dilini bilmeyen, Türk düşünce dünyası ve yaşayış tarzına aşina olmayan, Türk milletini tanıma-yanlar kastedilmektedir. ‘Türk soylular’ olarak adlandırılan grubu ise Türkiye sınırları dışında kendi vatanlarında, kendi devletlerinin veya başka bir devletin hâkimiyeti altında yaşayan Türkler meydana getirmektedir” (Duman, 2003: 151).

Adı geçen dört ayrı hedef kitle kendine has bir takım özelliklere sahiptir. Bu sebeple, hedef kitlenin özelliğine göre Türkçe öğretimi de yöntem, teknik, ders kitapları vb. hususlarda farklılık gösterecektir. Şüphesiz Türk dilli bir birey ile Türkçeye tamamen yabancı bir bireyin yabancı dil olarak Türkçe öğrenme hızı, düzeyi ve hazır bulunuşluluğu veya güdülenmesi aynı

derecede olmayacaktır. Hedef kitlenin özelliklerinin ve gereksinimlerinin ortaya konulması öğretimin yapılandırılması noktasında oldukça önemlidir. “Bu yolla Türkçenin hedef kitleye ne kadar ve nasıl öğretilene, hangi yöntem ve tekniklerin kullanılacağına karar verilebilir. Dil öğretim sürecinin başında yapılacak bu tür çalışmalarla etkili bir öğretim süreci gerçekleştirilebilir (Barın, 2003: 312). Bu noktadan hareketle, dört ayrı hedef kitle için uygun yöntem ve teknik belirlemek, hedef kitlenin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte ders araç-gereçleri oluşturmak doğru bir uygulama olacaktır. Kısacası dil öğretiminde, hedef kitleye ve bu kitlenin dil öğrenim amacı ve ihtiyacına göre yöntem seçimi yapılmalıdır.

Türkiye Türkçesine rağbet gösteren gruplardan bir tanesi de soydaş topluluklar olarak da zikredebileceğimiz ana dili Türkçe olan kişilerdir. Türk dilli haklar arasında Türkiye Türkçesine yönelişte birçok siyasi, tarihi ve kültürel etken olmakla birlikte bu yöneliş, Türk dünyasının Sovyet Rejiminin boyunduruğu altından kurtulması süreci ile beraber değerlendirmek yerinde olacaktır. Nitekim bağımsız Türk Cumhuriyetlerin kurulmaya başlaması ile bu devletlerde yaşayan Türk dilli halklarla, gelişen ticari, siyasi ve kültürel ilişkilerinde tesiri neticesinde Türkî Cumhuriyetlerde Türkçe öğrenme talebinin arttığını iddia etmek mümkündür. Bu çerçevede, günümüzde Türk soylu halkların Türkiye Türkçesi öğrenmeye yönelik ilgilerini, Türk dünyasında son 25 yılda yaşanan gelişmeler doğrultusunda ele almak daha sağlıklı yorumlar yapmamızı sağlayabilir.

Değişik coğrafi yörelerde yaşamalarına rağmen, binlerce yıllık ortak geçmişleri olan, ortak değerleri paylaşan, belirli gelenekleri olan Türk soylu topluluklar yüzyıllar boyu varlıklarını koruyarak (Barın, 2011) günümüze kadar gelmiştir. Ural-Altay dil ailesine mensup olan “Türkçe, otuza yakın lehçesiyle Altay kolunun en yaygın olan ve fazla konuşulan dilidir” (Akar, 2013: 19). Ayrıca Türk dili dünya üzerinde oldukça geniş bir sahaya yayılmış durumdadır. Uzun müddet süren değişim ve dönüşüm neticesinde Türkçenin pek çok lehçesi yazı dili haline gelmiştir. “Bazı Türkologların Batı Oğuzcası diye adlandırdığı Türkiye Türkçesi, yüzyıllar süregelen birbirinden farklı siyasî, sosyal ve kültürel şartlara bağlı süreçlerden geçerek tarihin 1400 yıllık süzgecinden süzüle süzüle gelişip olgunlaşmış ve Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yer almış bulunan Oğuz lehçesi temelindeki yazı, kültür ve bilim dilinin adıdır” (Korkmaz, 2009: CIV). Büyük Türk dilinin günümüzdeki bir kolu olarak nitelendirilebilecek Türkiye Türkçesi, çok çeşitli gerekçelerle Türkçenin diğer lehçelerini konuşan topluluklar tarafından öğrenilmektedir. Kara (2010: 673) yapmış olduğu bir çalışmada Türkiye Türkçesi öğrenen Türk soylu yabancıları aşağıdaki gibi üç ana başlıkta toplamıştır:

- Orta Asya’dan, (Rusya’ya bağlı topluluklardan veya bağımsız Türk Cumhuriyetlerinden) gelenler: Kırgız, Kazak, Türkmen, Ahıska, Tatar Türkü vb. ile Doğu Türkistan’dan gelen Uygurlar, Afganistan’dan gelen Özbekler ve Türkmenler.
- Balkanlardan gelenler: Bulgaristan, Romanya, Bosna, Arnavutluk, Kosova, vb. Türk soylular.
- Orta Doğu’dan gelenler: Irak, İran, Suriye, Lübnan, Ürdün, vb. Türk soylular.

İran Türkleri Ve İran’da Yabancı Dil Olarak Türkiye Türkçesinin Öğretimi

a) İran Türkleri

“İran Devleti’nin sınırları ve etnik kompozisyonu, tarih boyunca sıkça değişmiştir. İran, Farisi olmayan halkların toplam nüfusun yaklaşık yarısını oluşturduğu çok uluslu bir devlettir”

(Shaffer, 2002: 1085). Bu çok uluslu yapı 1000 yıla yakın bir zamandır devam etmekte olup İran yakın tarihin hiçbir döneminde gerek etnik ve gerekse kültürel bakımından tek yönlü bir ülke görünümüne sahip olmamıştır. Bu çok ulusluluğu İran'daki sosyal hayatın her alanında dikkati çekmektedir. Başkent Tahran bu durumu en iyi yansıtan şehirlerden bir tanesi olup şehir nüfusunun yaklaşık yarısını Türkî topluluklar oluşturmaktadır (Kafkasyalı, 2009: 46).

İran coğrafyasıyla Türklerin esaslı temaslarının, Fars-Med ve Sasanî devletlerinden sonra Selçukluların bu bölgeye muntazam bir şekilde yerleşmesiyle başladığı ileri sürülebilir. Daha sonra Türk hanedanları bu bölgede uzun sürecek bir hâkimiyet kurmuşlardır. Türk soylu hanedanlarının hâkimiyetinin Kaçarların son şahı olan Ahmet Han'ın 20. yüzyılın başlarında Şah Rıza Pehlevî tarafından devrilmesine kadar sürdüğü bilinmektedir. Nitekim İran'daki Selçuklularla başlayan kuvvetli egemenliğin kesintisiz yüzyıllarca süre gelmesi, bu coğrafyayı Türkler için ikinci bir vatan haline getirmiştir. Fakat ne yazık ki, Kaçarların hâkimiyetinin sona ermesi ve Pehlevîlerin iş başına gelmesiyle İran Türkleri, ikinci dereceli vatandaş düzeyine düşerek üvey evlat muamelesine" (Gökdağ ve Heyet, 2004: 52) maruz kalmıştır.

Pehlevî hanedanının ayrımcı ve Farslaştırma odaklı politikası, bir müddetten beri milli uyanış hareketlerinin başladığı İran Türkleri arasında infiale yol açmış bu sebeple Pehlevî rejiminin yıkılmasında milli kimlikleri yok sayılan Türkler önemli bir unsur olmuşlardır. İran İslam İnkılâbı'nın yapılmasını takip eden süreçte, İran Türklerine başta ana dillerini özgürce kullanmak üzere birtakım haklar iade edilmiştir. Bu doğrultuda İran Türkleri kısmî bir özgürlük ortamına kavuşmuş ve milli kimliklerini unutmamak amacıyla çeşitli kültürel etkinliklere girişmişlerdir.

Günümüzde de İran, Türkiye'den sonra Türklerin yoğun olarak yaşadığı ülkelerin başında gelir. Bu bağlamda Ütük, (2002: 10) İran'da yaşayan Türklerin sayısını, Dünya Bankası Ülke Profilleri Veri Tabanı'na göre İran'ın nüfusunun % 42'sini oluşturduğunu ve bu sayının da 25 milyon olduğunu belirtmiştir. Bu bilgilerin güncellenmemiş olduğu ve kesin olmadığı da dikkate alındığında, İran'ında yaşayan Türklerin, Türk dünyasının oldukça önemli bir parçasını oluşturduğunu belirtmek mümkündür. Ancak bu duruma rağmen, "Türk dilleri konuşulan yerler arasında şu ana kadar pek az bilineni İran'dır" (Doerfer, 1969).

İran'da hâlihazırda başta; "Kaçarlar, Afşarlar, Kaşkaylar, Şahseveneler, Karapapaklar, Karadağlılar, Pıçakçı, İnallı, Horasanî, Karal, Karagözlü, Halaç, Padar, Nafar, Baharlı, Timurtaş vb." (Abdullayev, 1996: 112) boyları olmak üzere Azerbaycan Türkleri ile Horasan bölgesinde yaşayan Türkmenlerin İran'ın Türk soylu topluluklarını oluşturduklarını belirtebiliriz. Türkler İran'ın Kuzeybatısında, Kuzeydoğusunda oldukça yoğun olarak yaşamakla beraber Türklerin başta Tahran olmak üzere büyük şehirlere de dağıldığı görülmektedir.

b) İran'da Yabancı Dil Olarak Türkiye Türkçesinin Öğretimi

"Hızla küreselleşen dünyada ülkeler arası yakın etkileşimin doğal sonucu olarak yabancı dil öğretimi daha fazla önem kazanmıştır. Her dilin farklı bir kültüre açılan kapı olması, özellikle medeniyetler arası yoğun etkileşim, öteki kültürleri de tanımayı bir tür zorunluluk haline getirmiştir" (Maden ve İşçan, 2011: 24). Bu bağlamda, dünya üzerinde Türkiye'yi ve Türkleri tanımak isteyenlerin sayısı gün geçtikçe artmakta, bir ülkeyi ve kültürü tanımanın en iyi yolu da o milletin dilini öğrenmekten geçmektedir.

Türkiye dışında Türkçenin yabancı dil olarak öğretildiği ülkelerin başında tarihî komşumuz İran gelmektedir. İran’da Türk diline ve kültürüne yönelişi sadece, Türkiye’nin küresel bir aktör haline gelerek dünya siyaseti ve ekonomisine yön veren ülkelerden biri konumunda olmasıyla açıklamak zor görünmektedir. Nitekim İran da nükleer enerji santrallerine sahip olan ve coğrafyasında zengin petrol ve doğalgaz kaynakları bulunduran Ortadoğu’nun önemli güçlerinden biridir. Söz konusu ülkedeki, Türk dili ve kültürüne yönelişin sebeplerini ararken İran ve Türkiye’nin tarihî kültürel ve siyasal ilişkileri ile İran’daki azımsanmayacak Türk nüfusunu da göz önünde bulundurmanın gerekli olduğu kanaatindeyiz.

İran’a çeşitli sebeplerle Türkiye’den gelen ailelerin çocuklarına ana dili olarak Türkiye Türkçesi öğretmek için T. C. Tahran Büyükelçiliği bünyesinde, bir ilk ve ortaokul mevcuttur. Bunun dışında Türkolog yetiştirmek amacıyla da sadece Allame-i Tabatabâi Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesi’nde “Türk Dili ve Edebiyatı” bölümü bulunmakta ve Tahran Üniversitesi dil öğretim merkezinde de seçmeli ve ücretli olarak Türkiye Türkçesi dersi verilmektedir. Bu kurumların haricinde Tahran’da, her dönem yaklaşık 500 kişiye Türkiye Türkçesi öğreten Yunus Emre Enstitüsü Tahran Türk Kültür Merkezi ile 20’ye yakın özel dil kurumu da İranlılara Türkiye Türkçesi öğretmektedir. Tahran dışındaki şehirlerde ise Türkiye Türkçesi öğretimi özel dil kurumları tarafından yürütülmektedir.

Tahran genelinde, Türkiye Türkçesi öğrenen hedef kitlenin özelliklerine göz atıldığında, ise türdeş olmayan kursiyer grupları karşımıza çıkmaktadır. İran’da 16 ile 74 yaş aralığında, öğretmenden avukata, öğrenciden akademisyene, ev hanımından iş adamına, bürokrattan esnafa kadar her meslek grubundan Türkçe öğrenen bireye rastlamak da mümkündür. Farklı yaşlardan ve farklı sosyal sınıflardan gelen bu insanların Türkçe öğrenme amaçları da doğal olarak farklılaşmaktadır. Türkiye’de öğrenim görmek isteyen dizi ve sinema filmlerini anlamak isteyen, tercümanlık yapmak isteyen Türkiye’de yaşamak isteyen kadar pek çok gerekçe ile Türkçenin öğrenildiği görülmektedir.

İran genelinde Türkiye Türkçesine büyük bir ilgi bulunmakta olup binlerle ifade edilebilecek sayıda kişinin Türkiye Türkçesi öğrenmek istemesinin oldukça çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Türkiye Türkçesi öğrenmeye yönelik bu alakayı üç ana başlık altında toplamak mümkündür:

• **Tarihî ve Kültürel Etkenler:** Türkler ve İranlılar uzun yıllardır aynı coğrafya üzerinde yaşamakta olup Türk hanedanları İran’da güçlü devletler kurmuştur. Yöneticilerinin Türk, halkın ise Türk ve Fars soylu topluluklardan oluştuğu bu devletler günümüz İran kültürünün meydana gelmesinde önemli vazifeler görmüştür. İran edebiyatı dünyaca tanınan klasik eserlerinin birçoğu Türk devletleri zamanında vermiş ve ayrıca birçok Türk şair Farsça eser kaleme almış, İran sanat, müzik ve mimarisinin en nadide örnekleri gene bu dönemde ortaya çıkmıştır. Yüzyıllar süren bu tarihi ve kültürel alış-verişin neticesinde, günümüzde pek çok İranlı kendisini tarihi ve kültürel olarak Türkiye’ye ve Türk kültürüne yakın hissetmektedir. İran nüfusunun önemli bir kısmının de Türk soylu oluşu Türkçeye yönelişteki önemli sebeplerden bir tanesidir. Azerbaycan Türkçesi ile İstanbul Türkçesinin birbirine her bakımdan çok yakın olması İran’daki Türk soyluların İstanbul Türkçesini hiç zorlamadan rahatlıkla öğrenebilmelerini sağlamaktadır. Bir birey telaffuza dikkat ederek birkaç ayda İstanbul Türkçesini rahatlıkla konuşabilmekte bu kolaylık birçok kişiyi İstanbul Türkçesini öğrenmeye sevk etmektedir.

Bunun haricinde Türkçe ve Farsça arasında binlerle ifade edilecek kadar ortak kelimenin mevcut olması İranlıları Türkçe öğrenmeye sevk eden bir diğer önemli etkidir. İddia edilebilir ki, Afganistan ve Pakistan dışında İran'ın bu kadar çok kültürel ve tarihi birliktelik taşıdığı başka bir ülkeyi göstermek zordur. Bir İranlı için, aynı dine inandığı ve gerek dil gerekse kültür alanında birçok ortaklığı paylaştığı Türklerin dilini öğrenmek, birçok bakımdan Almanca veya Fransızca öğrenmekten daha cazip durumdadır. Bugün İran'da Türkiye Türkçesi öğrenen binlerce insanın bu dili öğrenmekteki en önemli sebeplerinden bir tanesi de budur.

• **Siyasi Etkenler:** 17 Mayıs 1639 yılında Osmanlı Devleti ile Safavî Devleti arasında imzalanan “Kasr-ı Şirin” antlaşmasıyla beraber, bu iki ülkenin sınırlarının büyük nispette belirlendiği ve bu tarihten itibaren İran ve Türkiye arasında herhangi bir savaş veya büyük bir siyasi krizin yaşanmadığı görülmektedir. Devletler arasındaki iyi ilişkilerin ve dostluk münasebetlerinin hiç kuşkusuz milletlere de yansıtacağı bir gerçektir. Nitekim İran vatandaşlarının birçoğunun yakın tarihteki İran-İrak savaşı sebebiyle Arap dünyasına temkinli olarak yaklaşmasına rağmen Türkiye'ye ve Türk milletine sempatiyle baktığını gözlemlemekteyiz. Bu sempatinin bir uzantısı olarak İranlılarda Türkçe öğrenme eğiliminin de ortaya çıktığını iddia edebiliriz.

İranlıları Türkçe öğrenmeye sevk eden bazı siyasi durumlarında İran'ın iç dinamiklerinden kaynaklandığını ileri sürebiliriz. Daha önce Ana dili Türkçe olan birçok İran vatandaşının İstanbul Türkçesi öğrenme eğiliminde olduğunu zikretmiştik. Bu eğilimin İran Türklerinde milli bir refleks olarak ortaya çıktığını gözlemlemek mümkündür. Dikkat edilirse, “Pehlevî rejiminin devrilmesi ve İran İslam Cumhuriyetinin kurulmasından sonra elde edilen nisbî özgürlük ortamı, Sovyetler Birliği'nin çökmesi ve Kuzey Azerbaycan'ın bağımsızlığa kavuşması; Türkiye televizyonlarının uydu yoluyla İran'da seyredilmesi, 1997 seçimlerinde Hâtemi'nin cumhurbaşkanlığına seçilmesi, dolayısıyla da Türkçe yayınların artması ve öğrenci hareketlerinin başlaması ve bu hareketlerin daha aktif hale gelmesi” (Gökdağ ve Heyet, 2004: 52) İran Türklerindeki mevcut milli şuuru pekiştirmiştir. Azerbaycan Türkçesini formal bir şekilde kurs merkezlerinde ya da devlet müesseslerinde öğrenme durumu olamayan ve çeşitli sebeplerden dolayı çocukluğunda bu dili informal olarak öğrenememiş birçok kişi, Türkiye Türkçesini ana diline çok yakın bulduğundan çeşitli dil merkezlerinde Türkiye Türkçesini öğrenmeye çalışmaktadır. İran Türklerinin, Türkiye Türkçesi öğrenmedeki eğilimlerinde, milli duyguların etkisi göz ardı edilemeyecek kadar fazladır.

• **Sosyo-Ekonomik Etkenler:** Ülkemiz, “ekonomik, siyasi, tarihî, coğrafik konumu, turizmi, dinî ve kültürel değerleri ile dünyada cazibe merkezi olabilecek bir potansiyele sahip görünmektedir. Bu durum Türkiye'ye ilgiyi arttırdığı gibi Türkçe öğrenmeye karşı ilgiyi de çoğaltmaktadır” (Tok ve Yığın, 2013: 137). İran'da Türkçe öğrenmeyi etkileyen sosyo-ekonomik sebeplere göz attığımızda ise, eğitimden ticarete, evlilik durumundan turizme, eğlence sektöründen Türk dizi ve filmlerine, kadar birçok değişkenin ortaya çıkabileceği görülmektedir. Tarihi ve kültürel birliktelikler, siyasi kolaylıklarda desteklendiğinde sosyo-ekonomik ilişkilerinde gelişmesi çok doğal bir durumdur.

İran üzerindeki uluslararası yaptırımlardan dolayı İran'ın ithalat ve ihracatı büyük darbeler almış ve ülke ekonomisi oldukça zora girmiştir. Öyle ki, ülkede enflasyon oranı (% 27, 7)⁴ oldukça yüksektir. “Bu çerçevede, bugün itibarıyla, İran'da ağır bir ekonomik kriz yaşanmakta

4 Yukarıda belirtilen rakamlar Kasım 2014 tarihine aittir.

olup serbest piyasada, 1 Ekim 2011 tarihinde 12.350 İran Riyali değerindeki 1 ABD Doları'nın değeri, 1 Temmuz 2012 tarihinde 19.530, 30 Temmuz 2014 tarihi itibarıyla ise 31.450 İran Riyali'ne ulaşmıştır. Benzer şekilde, 1 Ekim 2011 tarihinde 17.050 İran Riyali'ne eşit olan 1 Euro, 1 Temmuz 2012'de 24.950 İran Riyali'ne, 30 Temmuz 2014 tarihi itibarıyla ise 42.600 İran Riyali'ne eşit hale gelmiştir. İran'da yaşanmakta olan büyük devalüasyon" (T. C. Tahran Büyükelçiliği T. Müşavirliği, 2014: 2) yediden yetmişe ülkedeki bütün sektörleri olumsuz yönde etkilemiştir. İran geçirdiği bu buhranlı dönem içerisinde Türkiye, İran için deyim yerindeyse dünyaya açılan kapı durumundadır. Türkiye Cumhuriyeti Tahran Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliğinin (2014) yayımladığı verilere göre "İran'daki Türk Yatırımları'nın Tutarı: 1 milyar 292 milyon ABD Doları (Ocak 1996-Haziran 2014) (Ekonomi Bakanlığı)(TCMB) iken Türkiye'deki İran Yatırımları'nın Tutarı ise sadece 101 milyon ABD Doları (Ocak 2002-Haziran 2014) (TCMB)"dır.

Eğitim amacıyla Türkiye'ye gidip oradaki üniversitelerde lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde öğrenim görmek isteyen İranlıların sayısı da küçümsenmeyecek orandadır. Her yıl yüzlerce İran vatandaşı, Türkiye'de okuyabilmek için burs başvurusu yapmaktadır. Özellikle Tahran'da Türkiye'de eğitim almak isteyenlere yardım etmek amacıyla kurulmuş pek çok müşavirlik şirketi bulunmaktadır. Türkiye'nin Avrupa standartlarına sahip Müslüman bir ülke oluşu ve Türk üniversitelerinden alınan diplomaların İran'da dâhil olmak üzere pek çok ülkede eş değerliliğe sahip bulunması İranlı öğrencileri Türkiye'ye çeken etkenler arasındadır. Türkiye'de eğitim alma arzusunu taşıyan birçok İranlı genç de, kendi ülkesinde Türkçe öğrenmeye çalışmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türk dünyasının önemli bir parçası olan İran'da yabancı dil olarak Türkiye Türkçesi öğrenen Türk dillilerin gerek ana dilleri olan Azerbaycan Türkçesinden yaptıkları aktarmalar ve gerekse zamanla Farsçadan İran'da yaşayan Azerbaycan Türklerinin diline sirayet etmiş yapıların Türkiye Türkçesine aktarılmasıyla, öğrenim sürecinde ortaya çıkan sorunları belirlemek ve hedef kitlenin bu yapılardan kaynaklı belli başlı yazılı anlatım hatalarını meydana koyarak çözüm önerileri sunmaktır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

İran'da Türk dillilere yabancı dil olarak Türkiye Türkçesi öğretiminde karşılaşılan sorunların tespit etmek hedefiyle tarama modelinde yapılan bu çalışma nitel yöntemlere göre desenlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek tarafından (2012) nitel araştırma, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi, nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" şeklinde açıklanmaktadır.

Evren – Örneklem

Araştırmanın evrenini, İran'da Yunus Emre Enstitüsü Tahran Türk Kültür Merkezinde yabancı dil olarak Türkiye Türkçesi öğrenen temel ve orta düzeydeki Türk dilli İranlılar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise, 2015 yılı Mayıs-Temmuz döneminde eğitim gören Türk dilli 30 birey oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada veriler üç yol ile:

1. Dönem içerisinde hedef kitleye verilen yazılı ödevlerden,
2. Dönem içerisinde yapılan sınıf içi yazma etkinliklerinden,
3. Dönem sonunda kültür merkezi tarafından yapılan kur veya sertifika sınavlarının yazma bölümlerinden elde edilmiştir.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırmamızda elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi ile incelenmiş ve yorumlanmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e göre (2012: 227) içerik analizinde, toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması, daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir. Bu bağlamda, araştırmamıza örneklem teşkil eden Türk dilli bireylerin yazılı ödevleri ve sınav kâğıtları okunmuş ayrıca sınıf içi yazma etkinliklerinde Türk dilli hedef kitlenin yaptığı yazılı anlatım hataları not edilmiştir. Türk dilliler tarafından yapılan en belirgin ve bu kitleye özgü anlatım hataları kategorize edilmiştir. Bulgular ilk olarak iki ana başlık ve daha sonra alt başlıklar halinde sıralanmıştır. Tekrara düşmemek adına her başlık altında, örneklem grubuna ait en fazla 5 hata örneği verilmiştir. Ardından, eldeki bulgular açıklanmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın son bölümünde ise sonuç verilerle öneriler sunulmuştur.

BULGULAR

Azerbaycan Türkçesinden Yapılan Aktarmalar Sonucunda Ortaya Çıkan Hatalar

Türkiye Türkçesindeki Ses Uyumlarına Dikkat Edilmemesi Sonucu Yapılan Hatalar

- Kahvaltıdan sonra işe gedeyorum. Orda beyaz peynir tometoz ekmek yeyiyoruz. (A2)
- Küçükken bir akrabanın evine gidirdik. (B1)
- Daire alaram ve gızımı götürerem. (B1)
- Bugün sınıfdaydınız mı? (A2 Kur)

Azerbaycan Türkçesinde de ses uyumu kuralları bulunmakta olup bu kurallar Türkçedeki kadar yaygın ve sağlam değildir. Kalınlık-incelik uyumu Azerbaycan Türkçesinde de sağlam bir şekilde görülmekle birlikte düzlük-yuvarlaklık uyumu kısmî olarak görülmektedir. Bunun dışında “Azerbaycan Türkçesinde ünsüz uyumu sağlam değildir. Kelime içerisinde ve eklerin eklenmesi sırasında ünsüzler tonluluk ve tonsuzluk bakımından Türkiye Türkçesinde uyum gösterirken, bu uyum Azerbaycan Türkçesinde bozular” (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2012: 178). Bu sebeple İran’da yabancı dil olarak Türkiye Türkçesi öğrenen Türk dilli hedef kitle, ana dilinin ket vurması sebebiyle bazen de unutkanlıkla örneklerde görüldüğü şekilde ses uyumlarına dikkat etmeyerek hatalı anlatım örnekleri ortaya koymaktadırlar.

Koruma (Kaynaştırma) Ünsüzü Olarak Sürekli “N” Ünsüzünün Kullanılması

- Ben Türkçeni çok seviyorum. (B1)

- Onun için kahvaltını işte yapıyorum. (A1)
- Ali saat yedini yirmi geçe metroya bindi. (A1)
- Bursanı ziyaret ettim. (B1)
- Kapını açtığı zaman dedi ki burada ne ettiniz? (B1)

“Türkçe sözcüklerde iki ünlü yan yana gelmediği için ünlü ile biten sözcüğe, ünlü le başlayan bir ek gelirse araya n, s, ş, y ünsüzleri girer. Bu ünsüzlere koruma ünsüzleri denir” (Hengirmen, 2006: 77). İran’daki Türk dilli hedef kitle koruma ünsüzüne ihtiyaç duyulduğu zamanlarda “n” ünsüzünü kullanma eğilimindedir. Bu eğilim sebebiyle, genellikle “y” ünsüzünün kullanılmasının gerektiği yerde de “n” ünsüzünün kullanmasından kaynaklı anlatım hataları ortaya çıkmaktadır.

Görülen Geçmiş Zamanda 1. Çoğul Şahıs Hatalı Kullanılması

- Bir gün arkadaşıyla sokaktaydız. (A2)
- Biz konyaya gittiz. (B1)
- Bir hafta için Ankaraya gittiz. (A2)
- Mevlananın mezarını gördüz ziyaret ettiz 70 lira bilete verdiz. (B1)

Türkçede, görülen geçmiş zaman hariç diğer temel zamanlarda 1. çoğul şahıs eki –Iz kullanılmaktadır. Görülen geçmiş zamanda ise 1. çoğul şahıs eki +k’dır. İran’da yabancı dil olarak Türkiye Türkçesi öğrenen Türk dili hedef kitlenin önemli bir bölümü bir genelleme yaparak görülen geçmiş zamanın 1. çoğul şahsında da +Iz ekini örneklerde görüldüğü gibi hatalı bir şekilde kullanmaktadır.

Öğrenilen Geçmiş Zaman Ekinin +mİş Görülen Geçmiş Zaman Yerine Kullanılması

- Tahranda hava çok sıcak olmuş. (B1)
- Altı aydır onları tanışmışam. (B1)
- Annem Azeri ondan öğrenmişem. (B1)
- Ben bilgisayar mühendisi okumuşam. (B1)
- Ben henüz İzmir’e gitmemişem. (A2)

Görülen geçmiş zaman, “genel olarak fiildeki oluş ve kılışın söylendiği andan yani içinde bulunulan zamandan daha önceki bir zamanda bitmiş, tamamlanmış olduğunu gösteren bir zaman kesimini içine alır” (Korkmaz, 2009: 584). Öğrenilen geçmiş zamanda ise, “konuşulan tarafından görülüp tanık olunmayan ve ancak duyuma ve sonradan öğrenime dayanan bilgi ve olaylar” (Korkmaz, 2009: 597) söz konusudur. Ancak hem görülen geçmiş zamanda hem de öğrenilen geçmiş zamanda anlam kaymaları çok sık meydana gelmektedir. Hatta bazen bu iki zaman birbirine paralel bir şekilde bile kullanılabilir. Ancak görülen geçmiş zaman ekinin kullanıldığı her yerde öğrenilen geçmiş zaman ekini kullanmak mümkün değildir ve bu tarz kullanımlar anlatımda hataya yol açmaktadır. Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, doğrudan doğruya cümlenin öznesi tarafından gerçekleştirilmiş ve kesinliği bulunan bir fiil öğrenilen geçmiş zaman eki ile kullanılmakta bu durumda anlatım bozukluğuna sebebiyet vermektedir.

Vasıta Durum Ekinin +(y)LA Hatalı Kullanılması

- Ben ailemnan yolculuğa gittim. (B1)
- Altı aydır onlan tanışmışam. (B1)
- Beşten sonra anneminen alışverişe gittik. (A1)
- Kirmanda çaynan tiryak ikram ediyorlar. (A2)
- Çok zorlugunan yaşıyorlar. (B1)

Türkçede vasıta durumu, “ile” edatının ekleşmesi sonucu ortaya çıkan +(y)LA ekinin isimlere eklenmesi ile kullanılmaktadır. Azerbaycan Türkçesinde de aynı ek kullanılmaktadır. Kartallıoğlu ve Yavuz (2012: 196), bu hâl ekinin Eski Türkçedeki şekli olan +In / +Un eki, bugün canlı kullanımını yitirdiğini belirterek bu ekin “yazın, ilkin” gibi kelimelerde kalıplaştığını belirtmektedir. Bu iki ek dışında Güneş (2009: 249) “ile”nin “+n” vasıta eki ele genişlemiş şekli olan ve aynı görevde kullanılan “+nAn” ekinin sadece ağızlarda yer aldığını aktarmakta ve eskiden sık kullanılan bu edatının kullanımının giderek azaldığını belirtmektedir. Ancak İran Azerbaycan’ında, vasıta durumunu anlatan (n)+An eki oldukça sık kullanılmakta olup yabancı dil olarak Türkiye Türkçesi öğrenen Türk dilli hedef kitle de bu kullanımı Türkiye Türkçesine aktararak anlatım hatası yapmaktadır.

Yeterlilik Fiilinin (+A / bilmek) Hatalı Kullanılması

- Onun fikrini değiştirebilmezsin. (B1)
- Biz size parti tutabilmeyiz. (B1)
- Sigaranın kokusu bana değseydi nefes alabilmiyordum. (B1)
- Zamanım nasıl geçiyor söyleyebilerem. (A2)
- Bugün ben dışarıya çıkabilmerem. (B1)

Yeterlilik fiilinin Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesindeki olumlu şekli arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. “Yeterliliğin olumsuzu ise, Azerbaycan Türkçesinde, Türkiye Türkçesindeki şekilden farklı biçimde karşlanır. Türkiye Türkçesindeki olumsuz şekilde - ama- / -eme- eki kullanılırken, Azerbaycan Türkçesinde yine ana fiile - abil- / - äbil- eklenir ve sonra da olumsuzluk eki –mA, (- mİr-) getirilir” (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2012: 210). Yukarıdaki örnek cümlelerden de görüleceği üzere bu durumun hedef kitle tarafından Türkiye Türkçesine aktarılması sonucunda hatalı anlatım oluşmaktadır.

+İp Zarf-Fiil Ekinin Hatalı Kullanılması

- Allahın rehmatına gedip. (A2)
- Annem amel olup. (B1)
- Ona dedim, hoş gelübsen. (A2)
- Ben gördüm orda yazıp. (A2)
- Sen benden küsüpsen?

Türkiye Türkçesinde öğrenilen geçmiş zamanın tek tipi +mİş bulunmakta iken, Azerbaycan Türkçesinde öğrenilen geçmiş zamanın iki tipi bulunmaktadır. “Azerbaycan Türkçesinde

öğrenilen geçmiş zamanın 2. Tipi – (y)Ib / -(y)Ub eki ile karşılanır” (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2012: 206). Bunun dışında bu ek Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Azerbaycan Türkçesinde de zarf-fiil eki olarak kullanılmaktadır. İran’daki Türk dilli hedef kitle, bu ekin Azerbaycan Türkçesindeki öğrenilen geçmiş zaman işlevini Türkiye Türkçesine aktararak anlatım hatası yapmaktadır.

+An Sıfat-Fiil Ekinin Hatalı Kullanılması

- Sizin eşiniz eve gelende (geldiğinde) siz ne iş yapıyorsunuz? (B1)
- Gelen (gelecek) hafta ders var mı? (A2)
- Önemli bir mesele olanda (olduğunda) Türkçe konuşuruk. (B2)
- Güneş doğanda (doğduğunda) yola düşerik. (A2)
- Eve dönen (döndüğü) zaman bir hicaplı bayan görür. (B2)

Cümle içerisinde “oldukça sınırlanmış bir şimdiki zaman anlatımı” (Banguoğlu, 2011: 425) taşıyan +An sıfat-fiil eki hem Türkiye Türkçesinde hem de Azerbaycan Türkçesinde işlek olan bir ektir. Ek müşterek olmasına rağmen Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesinde farklı şekilde kullanılmaktadır. Yukarıdaki örneklerden görüleceği üzere hedef kitlenin Azerbaycan Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarım yapmak suretiyle, bu eki hatalı bir şekilde kullandıkları dikkati çekmektedir. İranlı Türk dilliler, +Dik sıfat-fiil ekinin kullanılmasının gerekli olduğu yerlerde çoğu zaman +An sıfat-fiil ekini tercih etme eğilimindedirler.

“Göre” Edatının Hatalı Kullanılması

- Kocama göre sınıfı bıraktım. (A2)
- İşinden çocuklarına göre vazgeçiyorlar. (B1)
- Gezmeye göre çok şeyler var. (B1)

“Gör- fiilinden ‘-e’ zarf-fiil ekiyle türeyen bir edat olup, nazaran ifadesiyle yönelme halindeki isim veya zamirlere getirilen” (Güneş, 2009: 269) göre kelimesi dilimizde ölçü, nispet, kanaat ve mukayese görevlerde kullanılır. İran’da yabancı dil olarak Türkiye Türkçesi öğrenen Türk dilli hedef kitle, bu edatı örnek cümlelerde görüldüğü gibi “sebebiyle, nedeniyle, dolayısıyla, ötürü vb.” manada kullanılmaktadır. Bu kullanım da, Türk dilli hedef kitlenin oldukça sık yaptığı hatalar arasındadır.

Farsçadan Yapılan Aktarmalar Sonucunda Ortaya Çıkan Hatalar

Farsçadaki “Hâl-i İltizâmi” Cümle Yapısının Türkçeye Aktarılmasıyla Yapılan Hatalar

- Bugün gerek eve erken gecem. (A2)
(Bugün eve erken gitmeliyim.)
- Çok seviyorum alışveriş yapayım. (A2)
(Alışveriş yapmayı çok seviyorum)
- İstedim söyleyem ki yanlışdır bu sözler. (B1)
(Bu sözlerin yanlış olduğunu söylemek istedim)
- Bugün istiyorum Türkçe kursumu size anlatayım. (B1)

(Bugün size Türkçe kursumu anlatmak istiyorum)

- O doktoru görmeye istiyordum gidem. (B2)

(O doktoru görmeye gitmek istiyordum)

Farsçada bir zaman türü olarak kabul edileb “Hâl-i İltizâmi” isimli cümle yapısı, İran’da yaşayan Azerbaycan Türkçesine ciddi bir şekilde tesir etmiştir. İran Türkleri bu yapının Türkçeye tercüme edilmiş şeklini günlük hayatta oldukça sık kullanmakta olup ayrıca bu yapıyı, Türkiye Türkçesine de aktarma eğilimindedirler. Hâl-i İltizâmi Farsçada “arzu, ümit, nefret, dua, şüphe, tereddüt, şaşkınlık ve şart gibi kavramları göstermek için kullanılmakta ve genelde şayet, mümkün olmak, ihtimal olmak, zorunlu olmak vb. kelimelerden sonra gelmektedir. Başka bir deyişle de bir cümlede birbirine bağlı iki fiil olursa ikinci fiil hâl-i iltizâmi olmaktadır” (Jafari, 1392: 55). Bu yapı Türkçede asıl fiilin normal çekimlenmesi ve asıl fiile bağlı fiilin isimleştirilerek kullanılmasıyla elde edilmektedir. (Kitap oku-ma-y-ı sev-i-yor-uz.) Farsçada ise öznenen hemen sonra asıl fiil çekimlenmekte asıl fiile bağlı olan ikinci fiil ise (ـ) öneki alarak cümlelerin sonuna gitmektedir. Bu yapı, Türkçenin söz dizimine aykırı olup zaten Azerbaycan Cumhuriyeti’nde konuşulan Türkçede görülmemekte, İran Azerbaycanı’nda kullanılan Türkçede Farsçanın olumsuz bir tesiri olarak görülmektedir. Belirtilen söz dizimi, İran Türkleri tarafından o derece özümsemiştir ki, çoğu zaman Türkiye Türkçesinde dahi hâl-i iltizâmi yapısını kullanmaya çalışmaktadırlar. Yukarıda verilen örnek cümleler, bu yapının Farsçadan Türkçeye birebir tercümesidir. Ancak söz konusu yapı, örneklerden anlaşılacağı üzere İran Türkleri arasında oldukça sık kullanılmaktadır. Farsçaya ait bir cümle yapısının Azerbaycan Türkçesinde de bir ifade tarzı haline gelmesi Türk dilinin söz dizimini bozmaktadır.

Farsçadaki “داشتم - Daşten (Sahip Olmak)” Fiilinin Türkçeye Aktarılmasıyla Yapılan Hatalar

- Numaranız bende yokumdu. (B1)
- Çay varımdı. (A1)
- Dün şirkette celse yokumdu. (A2)
- Derse gelebilmedim işim varımdı. (A2)
- Onlardan sordum müşkül varınızdı? (B1)

Farsçadaki “Dâşten” fiilini Türkçede sahiplik bildiren kelimelerle karşılamak mümkündür. Bu fiilin Türkçedeki var/yok yapısına karşılık kullanımı ise oldukça fazladır. Ancak Türkçede var/yok kelimeleri, zaman eki alıp şahıs eki almaz iken Farsçada “dâşten” fiili hem zamanlara göre çekimlenebilmekte hem de şahıs eklerini alabilmektedir. Bir diğer ifadeyle Türkçedeki var/yok yapısının Farsçadaki karşılığı olan fiil, şahıslara göre çekimlenebilmekte olup bu yapı zaman içerisinde, Farsçadan İran’da yaşayan Türklerin diline geçmiştir. Yani İran Azerilerinin önemli bir kısmı “sigaram yok” yerine “sigara yokum” veya “param var” yerine “para varım” demektedir. Bu kullanım Farsça ifadenin birebir Türkçeye tercümesidir. Bu cümle Türkçe ifade edilirken var/yok kelimesi yerine isim, iyelik eki alarak söz konusu nesnenin kime ait olduğunu bildirirken Farsçada durum tam tersidir. Azerbaycan Türkçesinde (İran Azerbaycanı) özümsemiş olan bu kullanımı, örnek cümlelerden de anlaşılacağı üzere İranlı hedef kitle Türkiye Türkçesine dahi aktarmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yabancı dil öğretiminde hedef kitlenin özellikleri oldukça önemli olup öğretim süreci, hedef kitlenin hazır bulunuşluk düzeyi, gereksinimleri, hangi milletten olduğu ve öğrenilecek dile karşı tutumuna göre şekillenmektedir. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin ciddi bir bölümünü de Türk dilliler teşkil etmektedir. Gerek Türkiye içinde ve gerekse Türk dünyasının muhtelif bölgelerinde soydaşlarımız tarafından Türkiye Türkçesi öğrenilmektedir. Türkçenin lehçeleri, “Türkiye Türkçesiyle birçok yönden benzerlik gösterdikleri için Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretmek, bir yabancıya Türkçe öğretmekten daha kolay ve çabuk olabilecektir” (Muradova, 2012: 17). Ancak, kuşkusuz lehçeler arasındaki farklılıklar çeşitli zorluklar doğurmakta bu sebeple Türk dilli kitlelere has bir takım sorunlarda ortaya çıkabilmektedir.

Türkiye Türkçesinin ilgi gördüğü ve bir müddetten beri öğretildiği bölgelerden biri de İran’dır. İran coğrafyası Türk dünyasının önemli bir ayağını oluşturmakta olup İran, dünya üzerinde en çok Türk nüfusunun barındığı ülkelerden biridir. Bu ülkede, Türkiye Türkçesi öğrenenlerinin hiç de azımsanmayacak bir bölümünü, İran Türkleri oluşturmaktadır. Türkiye Türkçesinin Azerbaycan Türkçesine olan yakınlığı hedef kitleyi teşvik eden etkenlerin başında gelmektedir. Ancak bu kolaylığın yanında hedef kitlenin, özellikle ana diline ait bir takım unsurları Türkiye Türkçesine taşımasıyla bazı anlatım hatalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Temel seviyeden başlayarak Türkiye Türkçesi öğrenen bireylerin bu tarz anlatım hatalarını düzeltebildikleri görülmekle beraber seviye tespit sınavıyla, orta ve yüksek kurlara yerleşen bireylerin ana dillerinden daha çok aktarma yaptıkları dikkati çekmektedir. Ayrıca Farsçadan Azerbaycan Türkçesine (İran Azerbaycanı), girmiş bazı dil bilgisi unsurlarının da Türkiye Türkçesine aktarılması hedef kitlenin oldukça sık yaptığı hatalardandır.

Bu çalışmada, yabancı dil olarak Türkiye Türkçesi öğrenen İranlı Türk dilli hedef kitlenin çok sık tekrarladığı temel hatalar 2 ana başlık ve 11 alt başlık halinde sıralanmıştır. Elde edilen verilerden hareketle, hedef kitlenin anlatım sırasında yaptığı hataları en aza indirmek amacıyla aşağıda sıralanan öneriler uygulanabilir:

1. İran’da yabancı dil olarak Türkiye Türkçesi öğretimi yapılan bütün kurumlarda, Türk soylu kursiyerler ile Fars soylu kursiyerler aynı sınıfta öğrenim görmektedir. Bu durum öğrenim sürecinin her aşamasında çeşitli sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Çünkü her iki grubun öğrenme hızı farklıdır. Bu nedenle Türk ve Fars soyluların ayrıldığı türdeş sınıfların oluşturulması doğru olacaktır.
2. Türk dilli hedef kitlenin anlatım sırasında ana dilinden yaptığı aktarmalar sonucunda ortaya çıkan hatalar anında düzeltilerek geri dönüt verilmelidir. Aksi durumda, hedef kitle yaptığı aktarımın eş değer olduğunu düşünerek hata yapmaya devam edebilir. Bu da yanlışın pekişmesine sebep olabilir.
3. Temel seviyeden başlayarak Türkiye Türkçesi öğrenen Türk dilliler, bir müddet sonra hatalı kullanımlarını yok etmektedirler. Ancak özellikle B1 kurundan itibaren seviye tespit sınavı ile Türkiye Türkçesi öğrenmeye başlayan bireylerin yazılı anlatımlarının düzeltilmesi oldukça zorlaşmaktadır. Bu türden bireylerle özellikle ilgilenilmelidir.

4. Yabancı dil öğretiminde öğretmenin rolünü göz ardı etmek mümkün değildir. Öğretmen öğreteceği dili çok iyi bilmeli ve süreç içerisinde örnek olmalıdır. İran'daki Türkiye Türkçesi öğreten özel dil merkezlerinde öğretmenlik yapan kişilere bakıldığında bunların tamamına yakınının İran Türklerinden oluştuğu dikkati çekmektedir. Bu şahısların önemli bir kısmı da formal bir eğitim almadan Türkçeyi, televizyondan veya kendi çabaları ile öğrenmişlerdir. Söz konusu öğretmenlerin bir kısmı ders anlatımının esnasında zaman zaman Azerbaycan Türkçesi konuşmaya başlamaktadır. Bu durum diğer öğrenciler tarafından doğruymuş gibi anlaşılabilir yanlış öğrenmeler meydana gelmektedir. Bunu önlemek adına, İran'da Türkçe öğreten kişiler Yunus Emre Enstitüsü Tahran Türk Kültür merkezi tarafından eğitime alınabilir.
5. Kuşkusuz yabancı dil öğretiminde ders araç-gereçleri çok önemlidir. İran'da hem Fars soylulara hem de Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi için aynı ders materyalleri kullanılmaktadır. Türk dilli hedef kitlenin özelliklerine uygun ders ve dil bilgisi kitapları hazırlanmalıdır.
6. Azerbaycan Türkçesi, gerek dil bilgisi özellikleri gerekse kelime kadrosu bakımından Türkiye Türkçesine en yakın lehçelerden biridir. Ancak Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi arasında hem dil bilgisi bakımından hem de kelimeler açısından yalancı eşdeğerlikler bulunmaktadır. Bu yalancı eşdeğerliklerin tespit edilmesi ve öğretim sürecinde hedef kitlenin bu hususta uyarılması büyük fayda sağlayacaktır.
7. Türk dilli hedef kitlenin hata yapması muhtemel dil bilgisi yapılarının yer aldığı çalışma kâğıtlarının hazırlanması ve bu çalışma kâğıtların öğretim sürecinde uygulanması olası hataların önüne geçmek adına fayda sağlayabilir. Bu bakımından Türk dillilere özel etkinlik dosyası oluşturabilir.

KAYNAKÇA

- Abdullayev, Z. E. (1996). *Türk Dillerinin Tarihsel Gelişme Sorunları* (Azerbaycan Bilginin Görüşleri). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akar, A. (2013). *Türk Dili Tarihi*. (6. Basım). Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin Grameri* (9. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Barın, E. (2003). "Yabancılara Türkçenin Öğretilmesinde Temel Söz Varlığının Önemi". *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı*. 13, 311-319.
- Barın, E. (2011). "Türk Soylulara Türkiye Türkçesinin Öğretiminde Deyim ve Atasözlerinin Önemi". *Türk Yurdu*. S: 286 Haziran.
- Doerfer, G. (1969). "İran'daki Türk Dilleri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı. Belleten*, s.1. Ankara.
- Duman, A. (2003). "Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretiminde Metin Seçimi". *TÜBAR-XIII-Bahar*, 151-154.
- Gökdağ, B. A. ve Heyet, M. R. (2004). "İran Türklerinde Kimlik Meselesi". *Bilig*, S.30.
- Güneş, S. (2009). *Türk Dili Bilgisi* (9. Basım). İzmir.

- Hengirmen, M . (2006). *Türkçe Temel Dilbilgisi*, Ankara: Engin Yayınları.
- Jafari, F. (1392). *Destûr-i Kârbordi* (viye-i zeban amuzan-ı gayri farsî zeban). (2. Baskı) Tahran: İntişarat-ı Danışgah-ı Tahran.
- Kafkasyalı, A. (2009). *İran Türk Aşıkları ve Milli Kimlik*. (2. Baskı). Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.
- Kara, M. (2010). “Gazi Üniversitesi TÖMER Öğrencilerinin Türkçe Öğrenirken Karşılaştıkları Sorunlar ve Bunların Çözümlerine Yönelik Öneriler”. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, C. 8, S. 3. 661-669.
- Kartallıoğlu, Yavuz ve Y, H. (2012). “Azerbaycan Türkçesi.” Ahmet Bican Ercilasun (Ed.), *Türk Lehçeleri Grameri* (2. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi* (3. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Maden, S. ve İşcan, A. (2011). “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Amaç ve Sorunlar (Hindistan Örneği)”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*. ISSN: 1309-081X, 3 (5); 23-38.
- Muradova, Y. (2012). *Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni Doğrultusunda Orta Asya'daki Türk Soylulara A1 Seviyesinde Türkiye Türkçesi Öğretim Programı Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Shaffer, B. (2002). “İran'da Azeri Türkleri”. Hasan Celal Güzel vd. (Ed.), *Türkler*. C. XX. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Tok, M ve Yığın, M. (2013). “Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Türkçe Öğrenme Nedenlerine İlişkin Bir Durum Çalışması”. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*. 8, 132-147.
- Ütük, K. (2002). “Araftaki Ülke: İran”. *2023. Sayı 14: 8-15*.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2012). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.